

ДАМСКИЙ ХЪЯШУМОВ

ŠTO JE KULTURA

KULTURA

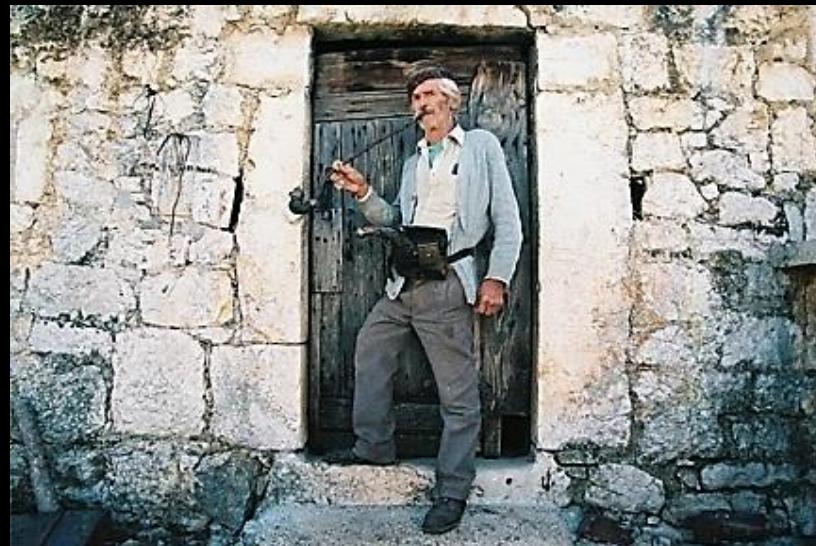
- cjelokupno **nasljeđe** neke skupine ljudi
- **naučeni obrasci** mišljenja, osjećanja i djelovanja
- sve što nam je **zajedničko** s drugim ljudima i sve što **proizvodimo**

SKUP FENOMENA OD KOJIH SE SASTOJI KULTURA:

1. **proizvodi, oruđe i tehnike**
 2. **obrasci ponašanja**
 3. zajedničke **vrijednosti, vjerovanja i pravila**
- svi ljudi su kulturni , tj. imaju kulturu
 - **MATERIJALNA** (opipljive, fizičke) i **NEMATERIJALNA** (neopipljive značajke kulture) **KULTURA**

NEMATERIJALNA KULTURNA BAŠTINA

- nematerijalno kulturno dobro mogu biti razni **oblici i pojave duhovnog stvaralaštva** što se prenose predajom ili na drugi način, a osobito:
 - *jezik, dijalekti, govori i toponimika, te usmena književnost svih vrsta,*
 - *folklorno stvaralaštvo u području glazbe, plesa, predaje, igara, obreda, običaja, kao i druge tradicionalne pučke vrednote,*
 - *tradicionalna umijeća i obrti.*

Ministarstvo kulture Republike Hrvatske

HRVATSKA NEMATERIJALNA BAŠTINA (UNESCO)

- Bećarac
- Drvene igračke Hrvatskog zagorja
- Festa Svetog Vlaha
- Hrvatsko čipkarstvo
- Istarska ljestvica
- Istarsko dvoglasno pjevanje
- Klapsko pjevanje
- Lepoglavska čipka
- Licitar
- Ljelje
- Nijemo kolo
- Ojkanje
- Paška čipka
- Sinjska alka
- Za križen
- Zvončari

DRUŠTVO I KULTURA

- društvo = udruženje, organizacija, kolektiv
- organizacija je prisutna i kod životinja (npr. pčele, mravi)
- razlika između „životinjskog“ i ljudskog društva – **učenje kroz kulturu**
- **DRUŠTVO** – relativno neovisna, samoreproducirajuća skupina ljudi koji žive na istom mjestu i sudjeluju u zajedničkoj kulturi
- **KULTURA** – običaji nekog naroda ili grupe ljudi

DRUŠTVO = HARDWARE
KULTURA = SOFTWARE

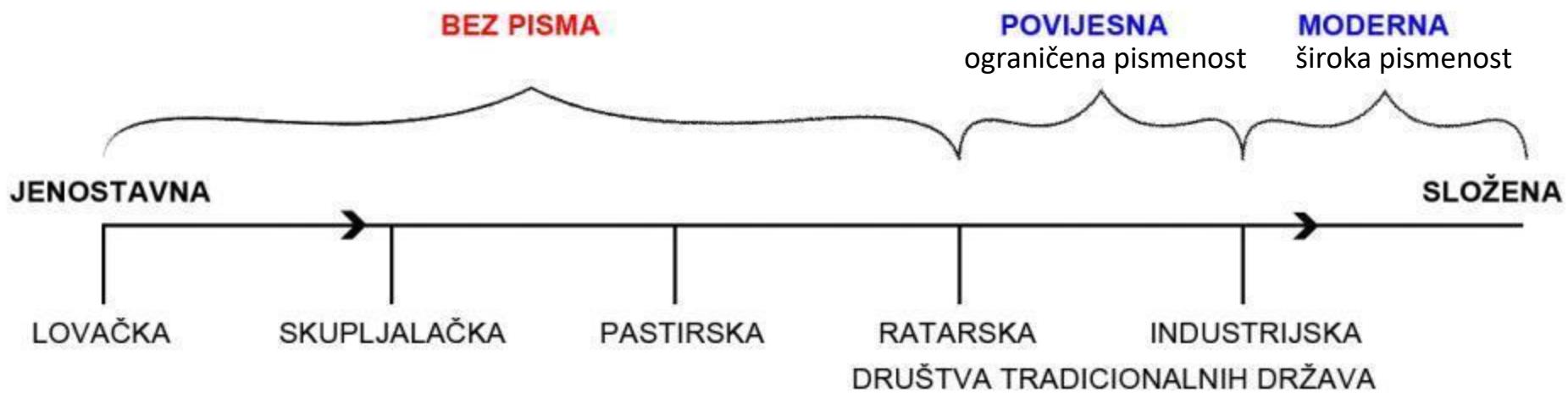
- ne postoji društvo bez kulture niti kultura bez društva

TIPOVI DRUŠTAVA KROZ POVIJEST

- životinje se prilagođavaju okolini dok čovjek prilagođava okolinu sebi
 - pojava *homo sapiensa* – početak kulture (prije 35 000 god)

RAZLIKOVANJE DRUŠTAVA KROZ POVIJEST

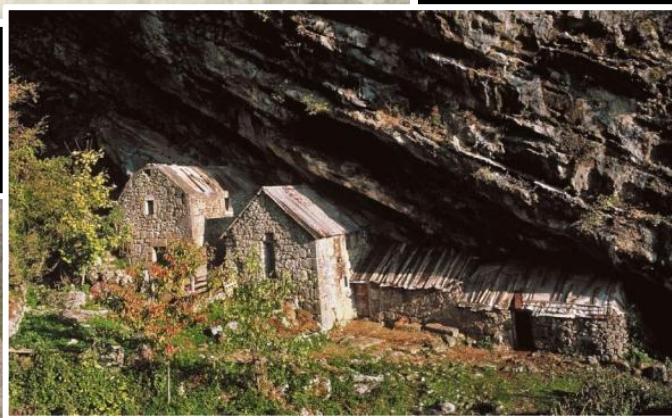
1. prema **stupnju složenosti** (*jednostavna i složena*)
2. prema **postojanju pisane komunikacije** (*društva bez pisma, povijesna društva i moderna*)
3. na osnovi **načina osiguravanja sredstava za život**
 1. *lovačka i skupljalačka društva*
 2. *pastirska i ratarska društva*
 3. *društva tradicionalnih država*
 4. *industrijska društva*
 5. *postindustrijsko društvo*

SOCIOKULTURNA EVOLUCIJA

- načini preživljavanja utječu na različite socijalne strukture i kulture pojedinog društva
- **SOCIOKULTURNA EVOLUCIJA** – društvene strukture i kulture s vremenom postaju sve složenije (neprestani proces)

SOCIOKULTURNA EVOLUCIJA

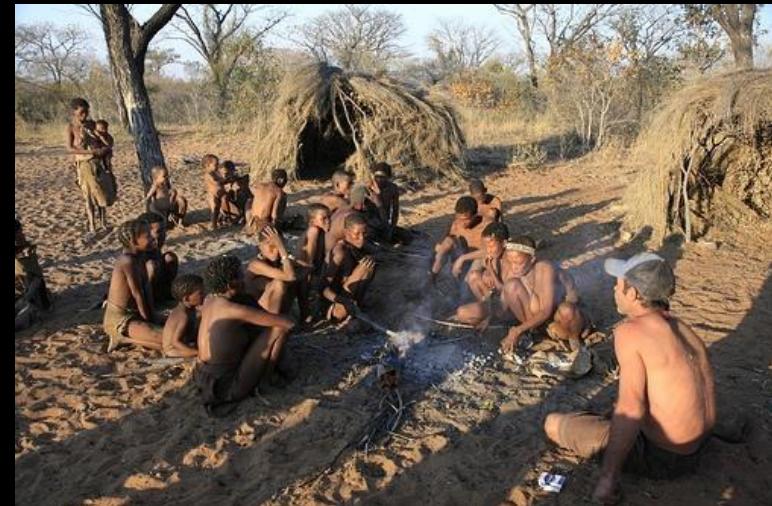

TIPOVI DRUŠTAVA

- društva najčešće svrstavamo u **pet tipova**:
 1. lovačka i skupljalačka društva
 2. pastirska i ratarska društva
 3. društva tradicionalnih država
 4. industrijska društva
 5. postindustrijsko društvo

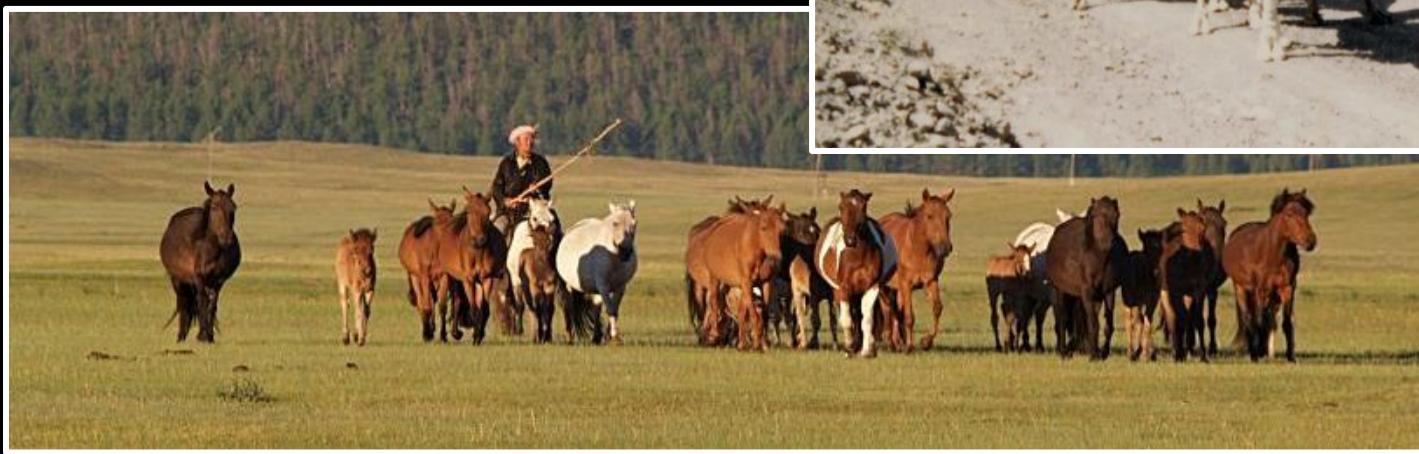
LOVAČKA I SKUPLJALAČKA DRUŠTVA

- preživljavaju od **lova, ribolova i sakupljanja plodova**
- **mala nejednakost** među članovima (u odnosu na dob i spol)
- osnova društvene strukture je **srodstvo**
- **pokretljivi su**
- oko 250 000 na svijetu (Amazonija i Nova Gvineja)

PASTIRSKA I RATARSKA DRUŠTVA

- **PASTIRSKA DRUŠTVA** – preživljavaju od uzgoja **goveda, ovaca, deva ili konja**
 - **velika pokretljivost** (često dolaze u doticaj s drugim društvima – trgovina ili rat)
 - nejednakost na temelju razlike u **moći i bogatstvu** unutar društva (broj goveda, konja...)
 - Mongoli, Arapi, Masai, Tuarezi (Imouhar)...
-
- **RATARSKA DRUŠTVA** – preživljavaju od uzgoja **žitarica i drugih biljaka**
 - **slaba pokretljivost** (izgradnja stalnih naselja i stalnih ekonomskih veza među naseljima)
 - nejednakost na temelju razlike u veličini **posjeda**

DRUŠTVA TRADICIONALNIH DRŽAVA

- Jerihon (7-7500 pr. Kr.), Babilon, Teba, Sumer, Mohenjo-Daro i Harappa (dolina Inda)
- razvoj povezan s **nastankom gradova**, izrazitim **nejednakostima u bogatstvu i moći** te vladavinom **kraljeva i careva**
- **upotreba pisma** – civilizacije (istorijska društva)
- Inke, Maye, Asteci, Kina, Rimsko carstvo, **potamske civilizacije** (Sumerani, Asirci, Feničani, Babilonci, Egipćani...)

INDUSTRIJSKA DRUŠTVA

- javljaju se s pojavom parnog stroja – **industrijska revolucija** (18. st)
- **znanstvene spoznaje** i **korištenje tehnologija** (umjesto ljudske i životinjske snage)
- brz tehnološki razvoj industrijskih društava
- većina ljudi radi u **tvornicama** i **uredima**, manji dio u poljoprivredi (2 - 5 %)
- **urbanizacija** – većina ljudi živi u gradovima
- **impersonalnost** i utjecaj velikih organizacija
- razvoj **demokracije** i osobnih **sloboda**

POSTINDUSTRIJSKO DRUŠTVO

- novija pojava
- dominiraju **uslužne djelatnosti** (tercijarni i kvartarni sektor)
- **automatizacija** proizvodnje
- mijenja se značaj ljudskog rada – **intelektualizira se**
- **obrazovana** radna snaga
- **informatičko** ili **umreženo** društvo

OPĆE ZNAČAJKE KULTURE

- KULTURA JE **TEMELJENA NA SIMBOLIMA**
 - simbol kao sredstvo spremanja i prenošenja informacija
- KULTURA JE **NAUČENA**
 - kroz proces **socijalizacije** (nije naslijeđena biološki)
- KULTURA JE **ZAJEDNIČKA**
 - u većoj mjeri je **kolektivna** nego individualna
- KULTURA JE **KUMULATIVNA**
 - neprestani **rast, širenje i dodavanje** novih elemenata
- KULTURA SE **NEPRESTANO MIJENJA**
 - stalno se događaju **promjene**

KULTURNA PROMJENA

- „**iznutra**“ (iz same kulture) i „**izvana**“ (pod utjecajem druge kulture)

TRI PROCESA POVEZANA S KULTURNOM PROMJENOM:

1. INOVACIJA
2. DIFUZIJA (i AKULTURACIJA)
3. GUBLJENJE KULTURNIH OBRAZACA

INOVACIJA

- istodobno označava **otkrića i izume**
- **OTKRIĆE** – uspostavljanje **novih, dosad nepoznatih** činjenica i odnosa među njima (*npr. otkriće planeta*)
- **IZUM** – **kombinacija poznatih elemenata** (*npr. izum automobila ili računala*) – **kumulativan** učinak
- INOVACIJE imaju utjecaja na **ideje i društvenu organizaciju**
 - *npr. protestantizam – religijska inovacija; demokratski izbori – organizacijski izum*

DIFUZIJA I AKULTURACIJA

- **DIFUZIJA** – proces kojim se nove **ideje, ponašanja, tehnologije i vjerovanja** prenose s osobe na osobu, s grupe na grupu ili s društva na društvo
- **nematerijalna kultura** (vjerovanja i ideje) se **sporije i teže prenose** – izaziva otpor ili sukobe
- **AKULTURACIJA** – kada neka grupa u dodiru s drugom **gubi svoje** izvorne kulturne značajke i **preuzima tuđe**
- u procesu difuzije dolazi do **selekcije i izmjene**
 - *npr. u islamskoj zemlji nećete moći naručiti pizzu sa šunkom ili u Indiji hamburger s govedinom*

DIFUZIJA

DIFUZIJA

GUBLJENJE KULTURNIH OBRAZACA

- prilikom usvajanja novih značajki, **gube se** neke **ideje, vještine, navike i umjeća** – *npr. prehrambene i odjevne navike s pojavom popularne kulture, promjene u komunikaciji s pojavom interneta, mobitela, **twittera, facebooka** i ostalih dr. mreža...*
- **čelične sjekire i kameno doba** – primjer sa značenjem sjekire kod Aboridžina i promjenama u njihovoj kulturi
 - misionari su donijeli čelične sjekire koje su poremetile društvenu strukturu
- **KULTURNO ZAOSTAJANJE** – promjene u materijalnoj kulturi **su brže i lakše se usvajaju**, dok su promjene u nematerijalnoj **sporije i ne usvajaju se lako**
 - dolazi do jaza u prilagođavanju nematerijalne kulture promjenama u materijalnoj
 - može izazvati društvene sukobe

EGALITARNI SINDROM (kulturno zaostajanje)

- Josip Županov – istraživanje iz 1970. g
- *Zašto su rezultati u našoj industriji lošiji nego u zapadnim zemljama?*
- **EGALITARNI SINDROM** – inzistiranje na „jednakim želucima“
(jednake potrebe svih ljudi)

industrijalizam = različite nagrade za različite učinke
egalitarizam = rad su prljave ruke i znojno čelo

- intelektualni rad se smatra „filozofiranjem“ –
ANTIINTELEKTUALIZAM – obrazovani i stručni ljudi se ne cijene jer samo „filozofiraju“
- EGALITARNI SINDROM **ima korjen u tradicionalnom, seljačkom društvu** i sporo se mijenja (društva mehaničke solidarnosti po Durkheimu)

KOMPONENTE KULTURE

KOMPONENTE KULTURE SU:

- SIMBOLI
- JEZIK
- NORME
 - folkways
 - mores
 - tabui
 - zakoni
- VRIJEDNOSTI
- RITUALI

SIMBOL I ZNAK

SIMBOL – bilo koji fenomen kojem je **društveno (tj. kulturno) pripisano određeno značenje**

- osnovna su komponenta kulture

ZNAKOVI – zatvoreni, neproduktivni mehanizmi komunikacije, njihovo **značenje je čvrsto predodređeno i ne može im se dodati drugo**

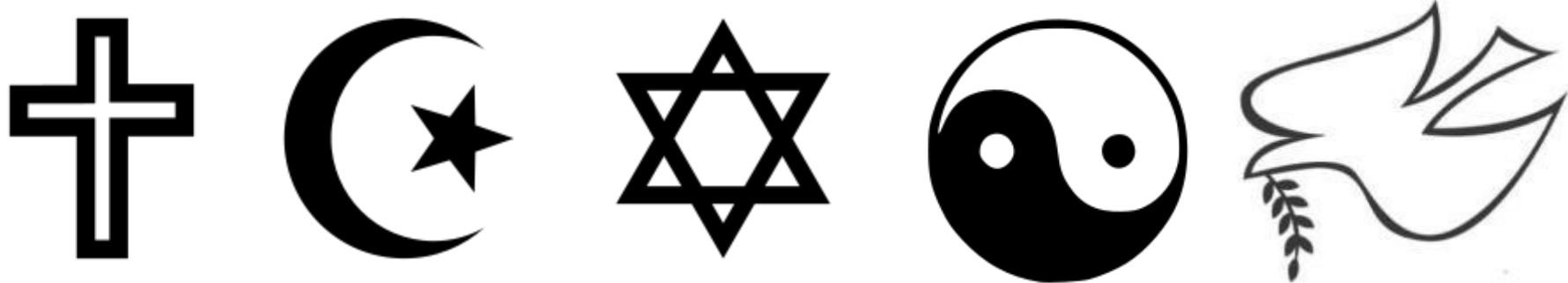
SIMBOL = proizvoljno (promjenjivo) značenje
ZNAK = fiksno (nepromjenjivo) značenje

- znak – npr. tamni oblaci ili povišena temperatura

komunikacija među životinjama = **znakovna**
komunikacija među ljudima = **simbolična**

SIMBOLI

- simboli su **otvoreni i produktivni, mogu poprimiti novo značenje** (ili više značenja) i **učinkovitiji su** od znakova u prenošenju informacija
 - *npr. odjeća, gesta, arhitektura, boja...*
- društvena okolina u kojoj živimo se **sastoji od simbola** čije **značenje je društveno i kulturno određeno**
- **PROCESOM SOCIJALIZACIJE** pojedinci uče prepoznavati značenja simbola kulture kojoj pripadaju

ZNAKOVI

Najstariji poznati
grb Hrvatske

Grb Dubrovačke
Republike

Grb Dalmacije

Grb Istre

Grb Slavonije

BIJELA I CRVENA POLJA
- Bijela i Crvena Hrvatska
- kralj Držislav i Mlečani
- samostalnost ili
podređenost Hrvatske

JEZIK

- društveno strukturiran sustav **zvučnih obrazaca** – riječi i rečenica sa **specifičnim** i **proizvoljnim** značenjima
- **najvažniji skup simbola i najbitnija komponenta ljudske kulture**
- jezik je **otvoren** – simboli mogu poprimiti nova značenja
- jezik se **prenosi učenjem**
- jezik je osnovno sredstvo za društvenu **akumulaciju iskustava, vještina i znanja** te **prenošenja** tog nasljeđa na sljedeće generacije

PROIZVOLJAN znači da se značenje riječi uspostavlja **na osnovi razlike spram drugim rijećima** u jeziku, a ne u odnosu prema predmetu u prirodi koji riječ označava

RODU O JEZIKU

IZRAZ (EUFEMIZAM)	ZNAČENJE
prestrojavanje snaga	povlačenje
mirovnjaci	vojnici
prijateljska vatra	kada vojnik ubije nekoga iz svojih redova
složena situacija	kriza
elektronsko motrenje	špijunaža
etničko čišćenje	protjerivanje i ubijanje civila
zračna kampanja	bombardiranje iz zraka
izbaciti iz stroja	ubiti
restrukturirati/reorganizirati poduzeće	otpustiti radnike
zemlje u razvoju	siromašne zemlje
nestašica hrane	glad

NORME

NORME

- društvena pravila ili upute što **određuju prikladno ponašanje u određenim situacijama**
- nepoštivanje normi izaziva sankcije (blage ili oštре)

VRSTE NORMI (s obzirom na sankcije)

- folkways (*eng. folk – narod; way – način, običaj, navika*)
- mores (*lat. mos, moris, m. – običaj*)
- tabui (*polineziski – zabrani ili isključivanje*)
- zakoni

FOLKWAYS – **običajne norme** kojima društvo pridaje **manju važnost** i čije kršenje izaziva **blage** ili **nikakve sankcije** (*ogovaranje ili podsmjeh*)

MORES – pravila kojima društvo **pridaje veliki značaj, moralno su obvezujuća**, a njihovo kršenje uzrokuje **oštре sankcije** i **moralnu osudu** (*zgražanje, bijes, snažno protivljenje, izopćenje iz zajednice, pa čak i smrt*)

TABUI – norme (mores) čije je **kršenje absolutno zabranjeno**, smatraju se ne samo nemoralnim nego **neprirodnim** i **neljudskim**

TABU INCESTA – točka prelaza ljudske vrste iz prirodnog u kulturno stanje (*Claude Lévi-Strauss*)

ZAKONI – **formalizirane društvene norme** čije poštivanje i provođenje osiguravaju **posebne društvene grupe i institucije** (sudstvo, policija i sl.)

- legitimna upotreba sile u njihovu provođenju
- zakoni su podložniji izmjeni, za razliku od ostalih normi
- mores su izvor zakonima

	FOLKWAYS	MORES	TABUI	ZAKONI
OSUDA	BLAGA	X		
	OŠTRA		X	X X
PRIMJER	kršenje bontona, higijena	krađa, ubojstvo, izdaja, silovanje	kanibalizam, incest	vožnja u pijanom stanju, ubojstvo, krađa
OBLIK SANKCIJE	podsmijeh, ogovaranje, smatramo ih „čudnima”	izopćenje iz zajednice, zatvor, smrtna kazna	smatra se nemoralnim, neprirodnim i neljudskim	legitimna uporaba sile u provođenju sankcije
RAZLIKA	NEPISANA, MORALNO NEOBVEZUJUĆA	NEPISANA, MORALNO OBVEZUJUĆA	NEPISANA, MORALNO OBVEZUJUĆA	PISANA, ZAKONSKI OBVEZUJUĆA

VRIJEDNOSTI

- **apstraktne ideje** o tome što je **dobro, ispravno i poželjno**
 - ne propisuju izravno prihvatljivo ili neprihvatljivo ponašanje, već **služe kao mjerilo za prosudbu ljudi, pojava i događaja**, s obzirom na standarde dobrog, lijepog, moralnog i sl.
 - **čine osnovu društvenih normi**
 - razlikuju se od kulture do kulture
(primjer s američkim znanstvenikom u Maroku)

VRIJEDNOSTI = proizvoljnije (više značenja)

NORME = konkretnije (jedno značenje)

npr. jednakost kao norma i vrijednost

- vrijednosti su univerzalna pravila, ali postoji **iznimke**
(ubojsvo u ratu, smrtna kazna...)

vrijednost ljepote i slobode

RITUALI

RITUALI

- načini izražavanja **središnjih vrijednosti** i bitnih tema **nekog kolektiva ili grupe**
 - odvijaju se po standardiziranim pravilima
 - uključuju simbole
 - funkcionalna uloga rituala

DVIJE VRSTE RITUALA

1. RITUALI **SOLIDARNOSTI** – povezivanje pojedinca s grupom ili društvom u cjelini
2. RITUALI **PRIJELAZA** – određuje položaj pojedinca u grupi (prijelaz iz jednog društvenog položaja u drugi)

RITUAL SOLIDARNOSTI

RITUAL PRIJELAZA

RITUAL PRIJELAZA – 3 FAZE

1. faza ODVAJANJA

– odvajanje od škole (bacanje bilježnica)

2. faza LIMINALNOSTI

– norijada i ludovanje po gradu

3. faza PONOVNOG UKLJUČIVANJA

– maturalni ples

KULTURNE UNIVERZALIJE

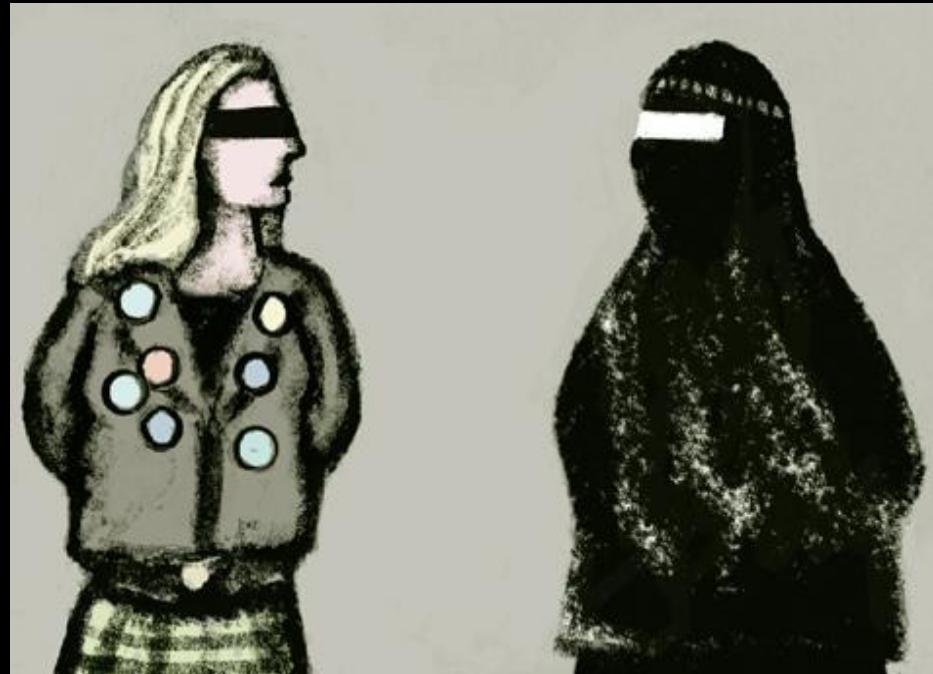
KULTURNE UNIVERZALIJE – organizirani i trajni obrasci
društvenog života koji su prisutni u svim društvima

- **George P. Murdock** – lista od **88 kulturnih univerzalija**
 - jezik, pogrebni obredi, pravo vlasništva, srodstvo, umjetnost, ples, higijena, ukrašavanje, upotreba oruđa, paljenje vatre, imenovanje biljaka i dr.
 - ne obuhvaćaju zbiljske (konkretnе) detalje mišljenja i ponašanja ljudi, nego se **odnose na formu** – obuhvatne tipove ponašanja koje **nalazimo u svim kulturama**

RAZLIKE MEĐU KULTURAMA

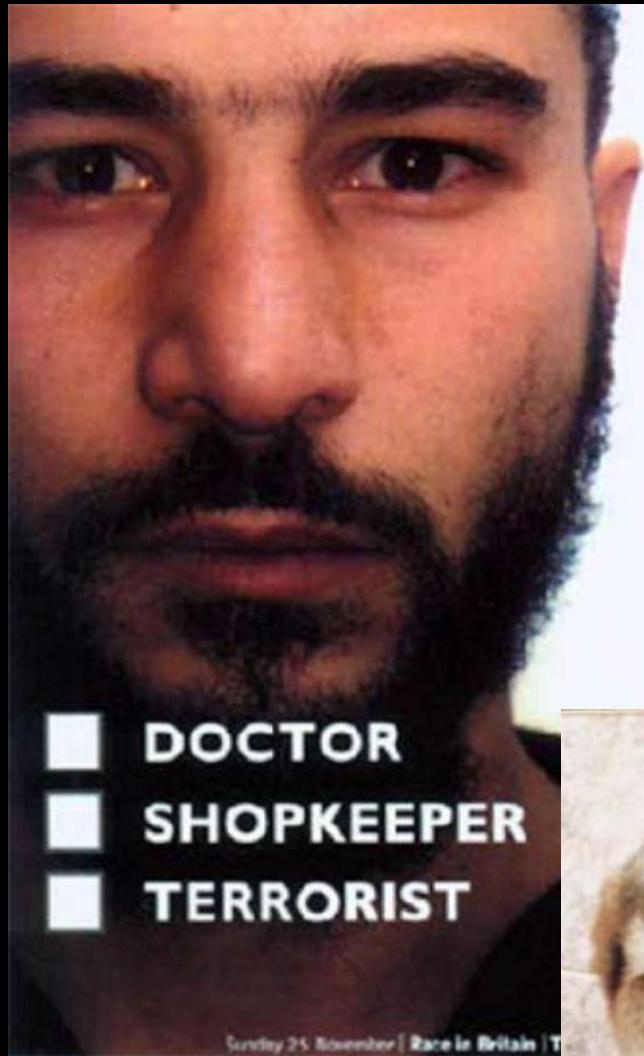
ETNOCENTRIZAM

- prosudba tuđe kulture **prema standardima vlastite**
- smatramo da je naš način života **normalan i jedini ispravan način** mišljenja, osjećanja i ponašanja

KULTURNI RELATIVIZAM

- promatranje dijela kulture **sa stajališta te iste kulture**
- ne pitamo se je li neka značajka kulture moralna ili ne, već se pitamo **koja je njena uloga u životu društva**
- *npr. proučavanje kanibalizma, Marvin Harris*

DOCTOR
 SHOPKEEPER
 TERRORIST

Sunday 25 November | Race in Britain | T

RAZLIKE UNUTAR KULTURE

SUBKULTURA – skup normi, vrijednosti i obrazaca ponašanja
što **razlikuje grupu ljudi od ostalih članova društva**

- osjećaj grupnog identiteta, obrasci ponašanja i mišljenja se prenose na nove članove
- **u skladu su s kulturom šire zajednice**
- „varijacije unutar dominantne kulture“
- *npr. hipsteri, navijači, vegetarijanci, yappiji...*

KONTRAKULTURA – grupa čije su vrijednosti, norme i stil života **u raskoraku i proturječju s kulturom šire zajednice**

- odbacuju mnoge standarde šire kulture (ali ne i sve)
- *npr. hipiji (1960-ih), punkeri (1980-ih), rastafarijanci, skinheads...*

KULTURA U SUVREMENOM DRUŠTVU

VRSTE KULTURE

- **visoka kultura** – sastoji se od kulturnih tvorevina **od posebne vrijednosti** (*opera, književnost, kazalište – umjetnička djela – ozbiljna umjetnost*)
- **narodna (pučka) kultura** – **kultura običnih ljudi** (*pučki napjevi i priповјести koje se prenose naraštajima – predindustrijska kultura – odražava život i iskustva naroda*)
- **masovna kultura** – **potrošačka kultura** (*masovni mediji, popularna glazba, turizam, serije, filmovi – ljudi ne stvaraju već troše*)
- **popularna kultura** – svi oni proizvodi koje **cijeni veliki broj ljudi** (*slična masovnoj, ali ima umjetničku vrijednost za neke ljudi – Eminem, Gospodar prstenova, Titanic...*)

KORISNI LINKOVI

(za lakše učenje)

- KULTURE, SUBKULTURE I KONTRAKULTURE (9:39 min)
 - <https://youtu.be/RV50AV7-lwc>
- SIMBOLI, VRIJEDNOSTI I NORME (9:32 min)
 - https://youtu.be/kGrVhM_Gi8k